

Cengiz Dağcı

BİZ BERABER
GEÇTİK
BU YOLU

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 324
EDEBİ ESERLER: 166

1. Basım: 1996
3. BASIM

ISBN 978-975-437-186-4

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Aralık 2015

CENGİZ DAĞCI; 9 Mart 1919 tarihinde Kırım'ın Yalta şehrinin Gurzuf köyünde doğar. Çocukluğu kıtlık, yoksulluk, Rus emperyalizminin zulmü ve büyük baskılar altında geçer. İlkokulu köyünde, ortaokulu Akmesic'te bitirir. Kırım Pedagoji Enstitüsü ikinci sınıfında iken İkinci Dünya Savaşı çıkar. 1941'de Ukrayna cephesinde Almanlara esir düşer. Almanların yenilmesi üzerine esir kampından kurtularak müttefik devletler safına sığırır. 1946'da Londra'ya yerleşir. İngiltere'deki hayatı da hiç kolay olmaz; bir taraftan yazarken en vasıfsız ve ağır işlerde çalışmak zorunda kalır.

“Türkçe bana anamın konuştuğu dil” diyerek yazı dili olarak Türkçeyi kabul eder. Türkiye Türkçesindeki ilk kitabı 1956 yılında Varlık Yayınları tarafından yayınlanan Korkunç Yıllar'dır. Yaşar Nabi ile mektuplaşarak tanışan Dağcı, eserlerini de posta yolu ile gönderir. Soğuk savaş şartlarının siyasi etkilerinin hissedilmesi, Sovyetler Birliği'nin sol entelijansiya ile kurduğu ilişkiler ve fikir hayatımızdaki çatlama lar yazarı yalnızlaştırmak üzereyken, Ötügen Yayınevi ile tanışır. Ötügen Yayınevi vasıtasıyla yirmiden fazla kitabı Türk okuyucusuyla buluşturur.

Dağcı Türk edebiyatının büyük yazarları arasındadır. Romanlarında Kırım Türklerinin yaşadığı acıları hüznü ama berrak bir üslupla aksettirir. Kitapları yıllarca elden ele dolaşır. Kırimla olan ilgisini hiçbir zaman koparmaz ve Kırım Türklerinin vatanlarına dönüşlerini anlatmayı ihmal etmez. Hatıralarında “Ben yalnızca Kırım'ın yazarı değilim ama Kırım'ın faciasını bütün gerçeği ve içtenliğiyle yalnız ben yazabilirdim” der. Hayatının son yıllarında içerisinde bulunduğu muhitteki karakterleri ele alan hikâyeler de yazar.

En büyük destekçisi savaş sırasında Polonya'da tanıştığı ve 1998 yılında kaybettiği kıymetli eşi Regina Hanım olur. Aralarında Yazarlar Birliği'nin ve İlesam'ın yılın yazarı, Türk Ocakları'nın üstün hizmet ödülü de olmak üzere sayısız ödül alır. En son 21.03.2011 tarihinde Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen “Türk Dünyasında Zirve Şahsiyetler: Cengiz Dağcı” sempozyumuyla yazarlık macerası ele alınan Cengiz Dağcı, 22 Eylül 2011 tarihinde Londra'nın Soutfields bölgesindeki evinde saat 12:30 sıralarında vefat etti. Dağcı'nın vefatı üzerine Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Ukrayna Devleti nezdinde yaptığı görüşmelerle 70 yıldır ayrı kaldığı Kı-

rım topraklarına gömülmesi için izin alındı. Dağcı'nın cenazesi 1 Ekim 2011 Pazar günü, Akmesid'e 100 kilometre uzaklıktaki Yalta bölgesine bağlı Kızıtaş köyünde defnedildi.

Cengiz Dağcı'nın Eserleri;

Romanları; Onlar Da İnsandı, Korkunç Yıllar, Yurdunu Kaybeden Adam, İhtiyar Savaşçı, Benim Gibi Biri, Üşüyen Sokak, Ölüm ve Korku Günleri, Biz Beraber Geçtik Bu Yolu, Dönüş, Yol-daşlar, O Topraklar Bizimdi, Badem Dalına Asılı Bebekler, Anne-me Mektuplar, Regina

Tarihi Romanı; Genç Temuçin

Hikâyeleri; Bay Markus'un Köpeği, Bay John Marple'in Son Yolculuğu, Oy, Markus, Oy!, Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan

Denemeleri; Ben ve İçimdeki Ben (Yansılar'dan Kalanlar), Yansılar 1, Yansılar 2, Yansılar 3, Yansılar 4

Hatıratı; Hatıralarda Cengiz Dağcı

HASTANENİN kapısı önünde durduğu zaman hastaları ziyaret saati yaklaşmıştı. Demir parmaklıklı kapı ardına kadar açıldı ve asfalt döşeli yol koğuşun giriş yerine dek uzuyordu. Yolun her iki kıyısınca sıralı kestane ağaçlarının yoğun yapraklı dalları arasından sızan güneş ışınları büyüklü küçüklü ama biçimsiz aynalar gibi ışıldıyorlardı kara asfaltın yüzünde. Koğuşun kapısı dibinde acele yardımcı ve (belki aracın sürücüsü) genç bir adamla iki hemşire duruyorlardı. Üçü nükteli bir konu üzerine konuşuyorlardı galiba ki, genç adam başını arkaya atıp gülüyordu arada; genç adamla birlikte iki hemşire de gülüyorlardı.

Yola sızan güneş ışınlarına, çiçeklere, bir yerlerden gelen serçe cıvıltılarına rağmen, asfalt yola ayağını bastığı anda, gerçek yaşamı arkada bırakıp, gizemli bir âleme girdiğini hisseder gibi oldu adam.

Adam yaşlıydı; altmış beş, belki yetmiş yaşlarında.

Sırtında eskice bir muşamba, başında siperli şapka, yanlarına sarkık bir elinde üç krizantem çiçeği, öbür elinde yarımına dek dolu *Tesco* süpermarketine ait plastik torba; ağır adımlarla koğuşun giriş yerine doğru yürümeye başladı. Düşünmüyordu. Ancak iki hemşirenin ve genç adamın kahkahaları yeniden kulağına ilişince dalgalılığından silkin-di. 'Onlar yaşayan insanlar,' dedi içinden ve başını kaldırıp üçüne baktı. İyice görüyordu: üç Hollywood yıldızı Fred Astaire'den, Ginger Rogers ve Vera Allen'den çok daha gerçek insanlardı.

Garip bir gülümseme takıldı dudaklarının uçlarına.

'Ben de onlar gibi bir insandım', diye düşündü.

Hoş, Fred Astaire soyundan değildi; ama yaşayan, gü-

len, şarkı söyleyen, hatta arada dans eden bir insandı. Şimdiyse... Eşinin hastaneye kaldırıldığı geceye kadar onu yaşatan, yaşamı ona yaşam kılan, bir şey göçüp gitmişti içinden.

Kendisini teselli etmeye çalıştı: 'O, ölmedi daha; O, yaşadıkça, ben de yaşayacağım,' dedi içinden.

Üçünün yanından geçti.

Koğuşun çifte kanatlı kapısı önünde durmuştu ki, arkadan, "Günaydın, *Mister!*" dedi hastabakıcılardan biri.

Adam başını hemşireden yana çevirdi. Ne ki, genç kadının *Günaydınını Günaydınla* karşılaşmasına vakit kalmadan, otomatik kapı kendiliğinden açıldı; açılınca da koğuşun derinliğinden birinin: *Acele içeriye gir! Dönüp hastabakıcıyı selâmladığın takdirde kapıyı sımsıkı kapatır, seni koğuşun içerisine sokmam!* dediğini duyar gibi oldu ve duraksamaksızın koğuşa girdi.

Dar ve uzun koridor -belki hastalara özgü- floresan ışıklarla aydınlanmıştı. Duvar diplerinde plastik minderli sedyeler, lastik borulu silindirler, beyazı ölü çarşaf ve yastık yüzleriyle yüklü plastik sandıklar, boz lekeli şilteler, yaşamda -insanoğlunun gerçek yaşamında- çoğu lüzumsuz eşyalar çarpıyordu göze. Arada, boynundan göğsü üzerine asılı stetoskopuyla, genç bir doktor geçip gidiyordu adamın yanından hızlı adımlarla; terlikli ve yeşil geceliği içinde, gündüz hayatından el-ayak çekmiş bir kadın iki eli arasında tuttuğu plastik kaptan kahve içiyordu koğuşun kafeteryası kapısında; başka bir kadın, kafası hemen hemen gazeteye gömülü, büyültücü camla gerçek dünyadan okuduğu haberlere dalmıştı koridorun duvarı dibinde; yeşil tulumlu genç, yürümeyi unutmuş adamın kolunda, adama yeniden yürümeyi öğretircesine, usul usul ve ağır adımlarla, koğuşun arka bahçesine açılan kapıya doğru gidiyordu.

Adam durdu.

Yeşil tulumlu genci takib etmeyi düşündü bir an.

Bahçeye çıkarsa... Eşi çiçek sevdalısıydı. Bahçeye çıkarsa, hayatında değişmiş bir şey olmadığını (veya olmayacağını) hisseder gibi oldu.

Kapıya doğru yürüdü.

Yeşil tulumlu gençle ihtiyar adam yoktular görünürde, ama karşıda bahçeye açılan kapı ardına kadar açıldı ve koridora gün ışığı sızıyordu. Adımlarını sıklaştırdı. Kapıya varmadan maden kapı kendiliğinden kapandı. Adam yavaşladı. Sonra durdu. Koridorun bu kesimi yarı karanlıktı. Kapalı kalmış kapıyla gözlerinde bütün kapıların, kapılarınla bütün yolların kapandığını hisseder gibi oldu ve sırtını soğuk duvara dayadı. Kapı, kendiliğinden kapandığı gibi, yine kendiliğinden açılır diye bekledi. Kapı açılmadı. Beklerken, 'Sen kimsin?' dedi içinden.

Mendilim dalda kaldı

Gözlerim yolda kaldı...

İçinde, içinin en derin bir yerinde, ağlayan gençliği söylüyordu türküyü. Elinde tuttuğu krizantem çiçeklerini yüzüne kaldırdı, çiçekleri sıcacık şakağının üzerine yasladı.

Hüzünlü türküye rağmen, gençliğinin anısıyla güçlenmiş gibi oldu. Fazlası, her insanın kendisine yakın, seven ve sevilen, bir nesneyle anadan doğduğuna ve gözlerini hayata yumacağı güne dek ondan ayrılmayacağına inancı orda, yüzüne kapanmış maden kapınının karşısında, öncesinden daha büyük bir güçle kabardı içinde. Şakağındaki çiçeklerin serinliği de bunu adama doğrular gibiydi.

Türkünün huzurundaydı hâlâ, bir hastabakıcı geçti adamın yanından, üç adım uzağında durdu ve başını adamdan yana çevirerek sordu:

“Size bir yardımda bulunabilir miyim?”

“Evet,” dedi adam, “Koğuşun resepsiyonu...”

“Aynı yöne yürümenize devam edin. Koridorun sonuna ulaşınca sola dönün; karşıki kıvıla boyalı kapının gerisinde resepsiyon.”

Adam teşekkür etti.

Kardiak koğuşunun resepsiyonunda fazla insan vardı. Çoğu duvar dibine atılı sıralara oturmuşlardı; kimi gazete ve dergi okuyor, kimileri çay içiyorlardı plastik kaplardan. Sıralarda oturanlar da hastaların âlemindeydiler, ama hasta değillerdi.

Eşinin yüzüne benzer bir yüz aradı. Bulamadı. Bulamazdı ki, gece yarısında kaldırılmıştı eşi hastaneye. Ambulansçılar, sabahleyin kardiak koğuşunda arayın eşinizi demişlerdi kendisine. Kardiak koğuşundaydı işte.

Derken karşıki odanın kapısı açıldı ve kapıda boy gösteren orta yaşlarında kadın elinde tuttuğu listeden iki isim okudu. Dönüp odaya girecekken, kadının bakışları adamın bakışıyla buluştu; adamın yardıma ihtiyacı olduğunu anlamıştı galiba:

“Sizin doktorla randevunuz var mı?” diye sordu kadın.

“Yok,” dedi adam, “randevum yok... Eşimin ziyaretine geldim. Eşim gecenin birinde kaldırıldı hastaneye.”

“İsminiz?”

“Tavlı. İsmail Tavlı.”

“Eşinizin ismi?”

“Ramila Tavlı.”

“Bir dakika... Bekleyin,” dedi kadın ve dönüp odaya girdi.

Kadının *bir dakikası* umut vericiydi. Daha fazla: kadının

ardından açık kalmış kapıda aniden eşinin gülen yüzü belireceği gibi bir umut duygusu uyandı içinde. Beklenmedik anlarda az mı karşılaşmıştı hoş sürprizlerle. ‘Her şey olası, her şey olası’, dedi içinden.

Umudun değeri biçilmez; hayatta umutla yaşamaktan daha güzel bir şey olamazdı.

Derken kadın tekrar boy gösterdi kapıda.

Kadın aynı kadındı. Ancak tavrı değişmişti. Ya da, az önce adamın içinde uyanmış olan umut duygusu değişmişti kadını adamın gözlerinde: özenle yukarıya taranıp kafasının tepesine halaçlanmış kır saçlarıyla, ak halatının göğüs cebindeki makası ve ince tasmanın ucunda düğme ilmiğinden göğsü üzerine sarkık yuvarlak küçük saatıyla gizemli âlemin soğuk ve tüm duygulardan soyunuk temsilcisi gibi duruyordu kapıda.

“Eşiniz *yoğun bakım* hücresinde,” dedi kadın.

Tavandan koridora dökülen floresan ışığın aydınlığından belki, garip bir bulantı geçti adamın içinden. Elleri titriyordu. Duvar dibine atılı sıralarda oturanların arasında bir yer aradı kendisi için. Kadın kapıdaydı hâlâ.

“*Yoğun bakım* hücresi koridorun ucundaki son kapı. Oraya gidin.”

Kadın, *koridorun ucunda değil; bugüne dek senin geçtiğin yaşam yolunun ucunda*, demişti galiba.

Gözlerini kaldırdı.

Kadın yoktu kapıda. Kapı kapalıydı. ‘Yaşam yolunun ucunda,’ diye tekrarladı adam içinden.

Herkes o uca gidiyordu ve uca ulaşınca bitiveriyordu her şey. Ama buraya kadar gelmişken, yolun ucuna ulaşmasını hiçbir güç engelleyemezdi.

Krizantem çiçeklerini yüzüne kaldırdı, uzunca bir süre çiçeklere baktı; bakarken fakir, daha fazla hüznü bir gü-

lümseme takıldı dudaklarının uçlarına. Çiçekçiden satın aldığında sevi ve özlem çiçekleriydi. Şimdiyse... yapmaydı.

Acı bir yumru sokuldu boğazının içine. Yutkundu, yumruyu yutamadı. Başını kaldırdı. *Yoğun bakım* hücreesine gidecekken, duvardaki dört köşe oyuğun içerisinde bir tek ampulün ışığıyla aydınlanmış İsa peygamberin heykelciğini gördü.

‘Sen bütün ömrün boyunca üstün *nesnelere* inandın; artık *gerçeklere* inanmanın zamanı geldi,’ dedi içinden ve dönerek, koridorun ucundaki *yoğun bakım* hücreesine doğru yürümeye başladı.

Soğuk bir sessizliğin hükmündeydi koridor. Kapıya yakınlaştıkça, yerçekiminden kopuk ayaklarıyla, koridorda değil de derin ve duru suların dibinde yürüyor gibiydi.

Ama hücreyi kolayca buldu: yeşile boyalı kapı.

Kapıyı çaldı ve bekledi.

Kapı açılmadı.

Tekrar çaldı ve bekledi.

Bu kez kapı açıldı. Yarı açıldı. Ve yarı açık kapıda hemşire belirdi.

Hemşire gençti. Ve güzeldi. O denli güzeldi ki, ‘Ben seni gençliğimde rüyamda gördüm,’ diyese geldi kıza. Ama demedi; demedi, çünkü rüyasında gördüğü kızın aynı kız olduğundan emin değildi.

Kızın yüzü gülüyordu.

Gülümsemesine tatlı bir sıcaklık katarak konuştu:

“Burası *yoğun bakım* hücresi.”

Adam dalgındı. *Yoğun bakım*. Dalgınlığına sebep bu iki kelimeydi belki.

“*Yoğun bakım* hücresi ne?” diye sordu adam.

“*Yoğun bakıma* ihtiyaçları olan hastalara bakılan yer,” dedi hemşire.

“Eşim... Dün gece kaldırıldı hastaneye. Resepsiyonda eşinizi *yoğun bakım* hücresinde arayın dediler bana.”

“Eşinizin ismi?”

“Ramila... Ramila Tavlı.”

Kızın yüzündeki tatlı sıcaklık silindi, gülümsemesi kaldı.

“İçeriye girin, rica ederim.”

Bu kez kapı ardına kadar açıldı ve adam *yoğun bakım* hücreesine girdi.

Küçük ve penceresiz, oda tavandan sarkan mavi abajurlu tek ampulün ışığıyla aydınlanmıştı. Orta yerde yuvarlak masa, masa üzerinde vazo duruyordu. Vazoda çiçekler vardı. Çiçekler krizantem çiçekleriydi, dolayısıyla çiçekçiden satın aldığı çiçeklerin lüzumsuz olduğunu düşündü adam.

Gözlerini odada gezdirdi: karşıki ve sol taraftaki duvar dibinde iki kerevet boştu, şilteleri çarşafsız ve yastıksızdı; üçüncü kerevet ise sağ taraftaydı ve dört bir yanı basma gül resimli perdelerle çevriliydi. Bu son kerevetin ancak ayak ucu görünüyordu perdelerin arasından.

Bir yanlılık olmuştu muhakkak; kaabil değil, eşi olmazdı yatağın içinde yatan hasta.

Adam bakışlarını genç hemşirenin yüzüne kaldırdı.

“Benim eşim...”

Adam sözünü tamamlamasına kalmadan, hemşire başını perdelerin arasından görünen yataktan yana attı.

“Orda... Hastaya fazla sedatif ilaç vermemiz gerekti. Uyuyor dur belki,” dedi, uzanıp adamın elini tuttu.

İkisi elele, yatağa doğru yürüdüler.

Hemşire perdeyi açtı.

Yatak yüksekti; yer tahtalarından bir, bir buçuk metre kadar yüksekti ve kar akı çarşaf ve yastık yüzleriyle, sürekli

bir yağıştan sonra karlar içine gömülü kalmış atsız bir araba gibi duruyordu adamın gözleri önünde.

Ama hayalî görünüm uzun sürmedi; gözleri yatağın aklığına alışınca, hastanın yüzü belirdi çarşaf ve yastıklar arasından.

Gözleri açtı hastanın. Alabildiğine açtı; ne ki anlamsızdı; daha fazla boştu ve bomboş bir bakışla odanın tavanında bir noktaya bakıyordu. ‘Bu hasta benim eşim değil’ diyecekti adam, yüzündeki gülümsemesini hemşirenin ısrarla muhafaza ettiğini görünce, demedi; yerine, “Tanrım! Bu dünyada yarattığın insanı, yaratmış olduğun gibi al kendi kutsal kitabına,” dedi yavaş, duyulur duyulmaz bir sesle.

Hasta, eşinden başka bir hasta değildi. Olamazdı; kendisini çok çok iki metre mesafe ayırıyordu yataktan. ‘Yolun sonu,’ dedi içinden.

Şafağın sökmelerini ve günün sonunda yeryüzüne karanlığın çökmesini hiçbir gücün önleyemeyeceğini bildiği gibi, eşinin de bakışlarını tavadan ayırıp kendisine bakmayacağından kuşkulanmıyordu adam.

Adamın içinden geçeni yüzünde görmüştü sanki hemşire; gözlerini yere indirdi, bir süre kara iskarpinli ayaklarının uçlarına baktı; sonra döndü; perdenin gerisinden koltuklu bir sandalye çekip getirdi, sandalyeyi yatağın yanına yerleştirdi.

“Oturun, rica ederim. Eşinizin sol kolu felçli. Konuşma yeteneği de şimdilik...” Sözünü tamamlamadan bakışlarını adamın yüzüne kaldırdı: “İki, üç gün sonra durumunda iyiyeye doğru değişiklik olması ihtimal,” diye ekledi.

Adam için durum felçten öteydi; bunca yıl kendisine bağlı olduğu eşinin yüreği, şimdi ince kablolarla başı ucunda duvara pekiştirilmiş rafın üzerindeki sayaç ve radyogram makinelerine bağlanmıştı.

Hemşire krizantem çiçeklerini adamın elinden aldı, perdenin gerisinde gözden kayboldu ve az sonra geri dönerek, adama sandalyeye oturmasına yardım etti. Adam sandalyeye oturunca, çarşafın altından hastanın elini bulup çıkardı.

“Eşinizin elini tutun.”

Eşinin eli dalından kopup pörsümüş bir yaprak gibiydi adamın eli içinde.

“Size konuşamaz. Siz konuşun ona. Sizi duyar,” dedi hemşire ve tekrar perdenin gerisinde gözden kayboldu. Döner diye bekledi adam; hemşire dönmedi.

Eylemlerin en müşkülü beklemektir.

Beklerken *yoğun bakım* hücresi açık bir ovaya dönüşüyordu adamın gözlerinde. Ovanın yüzünden gölgeler geçip gidiyorlardı ve geçip giden her gölgede ölümü görüyordu adam.

2

... Topların ateşi aralıksız yarım saat sürdü.

İki kilometre uzaktaki tepeye yönelikti ateş. Otoyolun kıyısınca uzayan dar, dibi balçıklı hendeğin içerisinde yatıyorlardı pusuda. Tepe duman içindeydi. Zaman da topların ağır ve boğuk yankılarıyla yüklüydü sanki hâlâ. Ancak dakikalar geçtikçe sessizlik çöküp yerleşiyordu etrafa. Tepenin sessizliği daha bir derindi ve derinliğinde büyük bir bilinmezlik saklıydı.

Ateş kesilince önce biri, onun ardından başkaları başlarını kaldırıp, karşıki tepeye baktılar.

‘Bilinmezlik,’ dedi içinden teğmen İzmail Tavlı.

Daha geçen yılın baharında kendisini burada, bu hendeğin çamurları içinde dizüstü durarak, karşıki tepeye bakacağını ve tepeyi savunan yoldaşları gibi, ölümü bekleyeceğini kimse, ama hiç kimse bilmiyordu.

Ölüm de mucize değil miydi?

Annesi esti aklına: ‘Asıl mucize sensin,’ demişti annesi çocukken kendisine.

“Başka çocuklar da mucize mi?” diye sormuştu küçük İzmail.

“Anadan doğan her çocuk mucizedir. Ana çocuğu doğururken çocuk ağlar. Ağrıdan veya korkudan değil, bilmeyerekten hayatta kendisini bekleyen mucizelerin yaratacağı mutlulukla ağlar. Mucizelerin en büyüğü ve en güzeli sevgidir. Sevgiyle doğar anadan çocuk. Ne ki, sonradan dış etkenler...”

Sessizliği yüzbaşı Trafimov’un cıyak sesi böldü.

“Teğmen Tavlı!”

Teğmen ayağa atıldı.

“Dinliyorum yüzbaşım!”

Yüzbaşı başını hendeğin yüz metre uzağındaki meşe ağacının dibinde park edilmiş açık kamyondan yana attı.

“Şu kamyonu al, bir manga askerle tepeye git ve bula bildiğiniz yaralıları buraya getir!”

“Hay hay, yüzbaşım!”

Üç adım uzaklaşmadan duralayıp başını teğmeden yana çevirdi tekrar yüzbaşı Trafimov.

“Kamyonu bırak! Yol tehlikelidir. Yaya gidin. Çavuş Boyko da sizinle gitsin. Tepeye ulaşır ulaşmaz, kamyonu bir tek sürücüyle ben size yollarım.”

“Hay hay, yüzbaşım!”

Teğmen Tavlı bir manga askerle tepeye koyuldu.

Gökyüzü alabildiğine yüksek ve maviydi ve mavisini birkaç tutam pamuk beyazı hareketsiz bulut süslüyordu. Ilık ve hafif bir yel esiyordu güneyden. Sessizlik öncesi gibi tedirgin değildi artık ve ovanın ortasınca tepeye doğru ilerleyen teğmen Tavlı’nın askerlerine güzel bir yaz muştularcasına, beyaz kelebekler ve yazın ilk konukları kırlangıçlar

uçuyorlardı dibi balçıklı hendeğin üzerinde. Teğmen dalgındı. Gerçekçesi varlığının en dipteki katında yürüyordu ve yürürken, kendisini bu dünyaya getiren annesini, yurdunu, biraz da kendi istikbalini düşünüyordu.

Yirmi üç yaşındaydı teğmen Tavlı. Çocukluğu çoktan unutulmuş bir bahar gibi gelip geçmişti. Önce orta okul. İki yıl öğretmenlik enstitüsü. Bir yıl öğretmenlik stajı. Sonra da altı aylık subay kursu ve savaş. Varlığının en dipteki katından yüze çıkıp yaşamda insanoğluna layık olan yaşamı yaşayacak mıydı?

Güldü teğmen Tavlı. Ama gülüşünde ne sıcaklık vardı, ne de tatlılık; daha fazla soğuk ve acıydı gülüşü. Varlığının alt katından yüze çıkarsa bile...

Durdu. Başını çevirip arkadan kendisini takip eden askerlere baktı. Çevresine göz gezdirdi. Havada uçuşan kırlangıçlara baktı. Ve *kendisine* baktı. Yüce dünya içinde O; O, bir insan. Silahlı bir insan. Açık ve masmavi göğün altında ölen ve öldüren bir insan. Kuşlar ondan çok daha mutluydular. Tanrı'nın dünyayı yalnızca kuşlara, kelebeklere, çiçeklere bırakması gerekirdi. İnsanıysa...

Derken iki avcı uçağı çıktı üç kilometre uzaktaki ormanın gerisinden; ormanın derinliğinde toplar güreledi; teğmen Tavlı ve askerleri, tırpan yemiş ekinler gibi, yere serildiler.

İki avcı uçağı, meyus cıyırtılar kopararak, yolun kıyısınca uzayan hendeğin üzerinden uçtular, göğe yükseldiler ve havada geniş kavisler çizerek, tekrar ormanın gerisinde gözden kayboldular. Etrafa sessizlik çöktü yeniden. Az önce dibi balçıklı hendeğin üzerinde uçuşan kırlangıçlar teğmen Tavlı'nın yarıda kalmış düşüncesini kanatlarına alıp, teğmenin bilmediği bir yere uçtular. Ama ovanın otları arasından olağanüstü boy atmış kırmızı gelincikler üzerinde kanat çırpın beyaz kelebekler kaldılar.

Topların boğuk gümbürtüleri kesilip ovaya sessizlik çöktükten sonra da, uzun bir süre boyu boyunca ve yüzükoyun yere uzalı ve kıvıldanmaksızın yattı teğmen. Şakağı altında toprak sıcaktı ve taze ekmek kokuyordu.

Toprağın sıcaklığı ve kokusu, şakağından dağılıp bütün vücudunu kaplıyordu. Kalkmamasıya ömrü boyunca burada, bu ovanın ortasında, yatabilirdi.

‘Lânetli dünya,’ dedi içinden.

Yok, dünyayı lânetlemiyordu teğmen Tavlı. Yaşamı da lânetlemiyordu. Kendi talihini lânetliyordu belki. Oysa babası bayramlarda küçük İzmil’e bir çift ışıltılı potin, cilalı kutular içinde bonbon, renkli top satın aldığıında, “Sen talihli bir çocuksun,” derdi annesi. Şimdiyse...

Başını kaldırdı.

Buradan nereye?

Ellerinde tuttıkları aynalarla gökten yardım bekliyorlardı sanki yaralıları tepenin yamacında. Güneş ışınlarının göz kamaştırıcı yansılarını içindeydi yamaç; ama asıl tepe sessizdi ve sessizliğiyle, yalnızca ovadan değil, yaşamdan da kopmuş, ıssız ve ölü bir dünyaya çekip gitmiş gibi duruyordu teğmen Tavlı’nın gözleri önünde.

Dizüstü durarak başını arkaya çevirdi, hendeğin kıyısına üç kilometre uzaktaki ormana doğru uzayan yola baktı. Yol boştu. Yorgun orman derin bir uykuya dalmıştı sanki, çıt çıkmıyordu. Dünya barış içindeydi. Ölüm korkusu terk etmişti teğmen Tavlı’yı. Yaşamak istiyordu. Tanrı’nın yarattığı insana layık yaşamı yaşamak istiyordu.

Çevresine göz gezdirdi.

Güzeldi savaşsız dünya.

Doğruldu, elini kaldırdı ve askerlerden yana dönerek, sesinin olanca gücüyle bağırdı:

“Tepeye!”

Teğmen Tavlı ve onun ardından takım askerleri, koşar adımla tepeye doğru yürüdüler.

Daha tepeye varmadan yolda açık kamyon belirdi.

Biraz ormana doğru ilerledi kamyon, keskin bir buluşla yoldan çıkıp ovaya saptı, ovanın ortasınca tepeye ilerlemeye başladı. Ormanın kıyısında mevzili makineli tüfekler kısa ve uzun salvolarla ovayı taradılar. Kamyon durmadı; tersine, hızını arttırdı ve tepenin gerisine geçerek, gözden kayboldu. Makineli tüfekler sustular.

Tepenin dibinde durdukları zaman etrafta hüküm süren gizemli sessizliği daha derin bir yeisle hissetti teğmen içinde. Fırtınanın ve sessizliğin, ölümün ve rüyaların âniden donakalmış gölü gibiydi ova.

On iki ceset saydılar yamaçta. Çoğunun kimliği belli değildi. Kimliklerini biri (veya birileri), kendi bahtsızlıklarının hıncını almak istercesine, beyinlerine sıktıkları kurşunlarla silip atmışlardı yüzlerinden. Kimliklerini muhafaza edebilmiş olanlar, kendilerini öldürenlere değil de Tanrı'ya küsmüşler gibi, bakıyorlardı göz çukurlarından fırlamış gözleriyle gökyüzüne. Biri acele ölümü dilemişti sanki, kasketini başından çıkarıp sığ siperin kenarına koymuştu ve kurşun yemeden önce kahkahayla gülmüş olacaktı ki, ağzı alabildiğine açıldı. Bazıları ağlarlarken ölmüşlerdi; ancak gözyaşları gözyaşı değil de kandı; ve yüzlerinde kurumuş kanlar gözyaşları gibi ışıldıyordu güneşin ışınlarında. Ve her birinin yüzünde aynı anlam okunuyordu:

Bitti işkence.

Bitti ekmek kaygısı.

Bitti varolmak kavgası.

Duada gibi, başı göğsüne eğik, durdu teğmen Tavlı. El-

lerine çeki taşları bağlıydı sanki; dakikalar geçtikçe bütün vücudunu yere, yerin dibine çekiyordu elleri. Ama ayaklarının altında toprak kaskatıydı ve toprak, kurşunlarla öldürülmüş olanları kendi içine alamayacağı gibi, onu da alamazdı. Üstelik teğmen Tavlı ölü değildi.

Başını kaldırdı, cesetlerin başları uçlarında dikili duran askerlere baktı. Onlar da canlıydılar.

Başını çevirip tepenin kuzey yamacı dibinde duran kamyonu baktı. Kamyonun sürücü mahallinde oturan sürücüye, 'Burada yapılacak bir iş yok senin için,' diye seslenesi geldi, nedense seslenmedi. Sürücünün kendisi seslendi teğmen Tavlı'ya:

"Kaç yaralı buldunuz?"

Teğmenin yerine çavuş Boyko yanıtladı sürücünün sorusunu:

"Yaralı yok! Tümü ölü!"

Sürücü motoru işletti. Gaza basmıştı ki, teğmen Tavlı sürücüyü ve motoru susturdu:

"Dur!"

"Ne var, teğmenim?"

"Bekle! Cesetleri de kamyonu alacağız."

Sürücü kamyonu yere atladı.

"Acele edin ama, düşmanın topları yeniden ateş etmeye başlarsa, bizim cesetlerimizi kamyonu alacak kimse kalmaz bu tepede. Cesetleri buraya gömemiz misiniz?"

Bu kez de çavuş Boyko yanıtladı sürücünün sorusunu:

"Gömemeyiz. Teğmen cesetlerin insanca, insana layık cenaze töreniyle gömülmesini istiyor."

"Daha neler!"

Sözünü tamamlamadı sürücü. Askerlerin de onun zırlıtısını dinlemeye iştahları yoktu ki, sığ siperler içinde yatan cesetleri sırtlarına alıp kamyonu taşımaya koyuldular. Yalnız teğmen Tavlı olduğu yerde kaldı.

Bir, sadece bir tek top gürlendi ormanın derinliğinde.

Teğmen kımıldanmadı. Güneşin ışınlarını yansıtan ama içi ışınsız ve kaskatı taştan bir gövde gibi duruyordu tepede. Parmaklarını avucunun içine toplayıp yumruk yaptı. Öfkesini dökebilse içinin yumuşayıp rahatlayacağını hisseder gibi oldu ve sıkılı yumruğunu ormana doğru kaldırdı. “Siktir git, köpeoğlu!” dedi sıkılı dişleri arasından. Küskündü. Herkese. Tanrı’ya da. Ama en çok kendine, kendi güçsüzlüğüne küskündü. Onun yaşamını yöneten Tanrı değildi, güçtü. Dünya güçlü olanların dünyasıydı.

Başını göğsüne eğdi tekrar, ayaklarının dibindeki kuru toprağa baktı. ‘Hoş, dünya güçlülerin de değil,’ dedi içinden; ‘Fırtına diner, suskunluk dağılır, özlemler söner. Ama dünya kalır. Sen ister güçlü, ister güçsüz ol, senin için yaşam dediğin yalnızca mesafedir; mesafeden başka bir şey değildir,’ dedi içinden teğmen ve dönerek, tepeden indi.

Açık kamyonun üzerine sırtüstü diziştirilmiş cesetler kimliklerini yeniden bulmuşlardı sanki, yüzleri ıslık ıslık güneşin ışınlarında.

Teğmen Tavlı sürücüye, tepeye geldiği çizgi üzerinden, kamyonu hızla sürmesini emretti.

Sürücü gaza bastı.

Kamyon tepeden yüz metre uzaklaşınca askerler, birbirlerinden on metre arayla, yolun kıyısındaki hendeg'e doğru yürüdüler yine koşar adımlarla. Yalnız teğmen acele etmiyordu. Oysa korkuyordu ölümden. Gerçekçesi ölümden korkmuyordu, ölümün yakınlığından korkuyordu. Nasıl korkmasındı, gençti; ne kızları sevmişti, ne de seviyi özleyen güzel kadınlara sunmuştu genç bedenini ve erkekliliğini. Ölüm onun uzağında olsaydı korkmazdı belki teğmen ölümden.

Başını kaldırdı.

Kamyon yoldaydı. Yüzbaşı Trafimov da yoldaydı. Sürücüyle konuşuyordu. ‘Kaç yaralı getirdiniz?’ diye soruyordu herhalde sürücüye.

Teğmen Tavlı adımlarını sıklaştırdı; sürücünün yerine kendisi yanıtlamak istiyordu yüzbaşı Trafimov’un sorusunu. ‘Ölü yok, yüzbaşım, tümü yaralı. Ama yaralı olmayan kim bizim yurdumuzda,’ demeyi ah ne kadar da istiyordu teğmen Tavlı.

Sürücüyle konuşmasını kesmiş, açık ovada kendisine yakınlaşan teğmene bakıyordu şimdi yüzbaşı. Teğmen ovayı geçip karşısında durunca, ‘Korkmadınız mı?’ diye soracaktı yüzbaşı Trafimov. ‘Korkmaz olur muyuz? Ovanın ortasındaydık, kurşunlar yağıyordu üstümüze. Yalnızca ölü veya deli olan bir insan korkmaz ölümden. Ölesiye yorgun bir eşek bile korkar ölümden, yüzbaşım,’ diyecekti teğmen, yüzbaşı Trafimov’un karşısında durunca.

Yola çıktı.

Yüzbaşı Trafimov teğmen Tavlı’ya, teğmen Tavlı yüzbaşı Trafimov’a doğru yürüdü ve birbirlerine on adım kala durdular. Sertlik konmuştu yüzbaşının yüzüne. Teğmeni baştan tırnağa süzdü; iki adım teğmenden yana attı; havada eliyle teğmenin yüzünü aramıştı galiba, bulamayınca elini kendi kalçasına vurdu.

“Sana verdiğim emri tekrarla bana,” dedi yüzbaşı Trafimov olduğu yerden.

Bir manga askerle tepeye koyulmadan önce, yüzbaşının kendisine verdiği emri tekrarladı teğmen Tavlı:

“*Tepede bulabildiğiniz yaralıları getir*’di emriniz!”

“Yaralılar nerde?”

“Tepeyi savunan askerler arasında yaralı bulamadık.”

“Yaralı bulamadınız ha!”

“Bulamadık, yüzbaşım.”

“Yaralı bulamayınca cesetleri getirdin buraya, öyle mi?”

“Tamam, yüzbaşım!”

“Neden?”

Teğmenin yüzüne müsamahasız bakışından nedenini bilmek istemediği aşikârdı; gene de aynı soruyu tekrarladı yüzbaşı Trafimov:

“Neden?”

Teğmenin ağız açmasına zaman kalmadan uzak ve ağır bir uğultu duyuldu. Yüzbaşı bakışlarını uğultunun çıktığı yöne kaldırdı. Uğultu sürekliydi ve gitgide yoğunlaşıyordu. Az sonra uçaklar belirdi havada.

Bombardıman uçaklarıydı. Batıdan doğuya uçuyorlardı. Yolda yüzbaşı ve teğmen, hendeğin dibinde askerler, bombardıman uçaklarına dalmışlardı.

Uçaklar uzaklaşa uzaklaşa uğultuları işitilmez olunca, yüzbaşı Trafimov teğmenin yanından geçti, geçerken buz gibi soğuk bir bakışla süzdü teğmeni, ama fazla ses etmedi; kamyonun tamponu üzerine tırmandı, cesetlere baktı; uzunca bir süre baktı; sonra yola atladı ve meşe ağacının yüz metre uzağında biriken bölük askerlerine doğru yürüdü. Az uzaklaşınca duralayıp başını teğmenden yana çevirdi.

“Cesetleri hendeğe atınız!”

Başını kaldırdı teğmen. Yüzbaşı Trafimov’a bir şeyler söyleyecekti. Ama ne? Yüzbaşının hiç duymadığı bir şey söyleyecekti. Ama ne? Sadece, ‘Hay hay yüzbaşım!’ demesi gerekiyordu belki, havada geniş kavisler çizerek uçan

bir

iki

üç

kırlangıç ilişti gözlerine.

Kırlangıçlar yüksekte ve hendeğin hayli uzağında uçuyorlardı; ama arada hendeğe yakınlaşıyor, yakınlaşıncaya kadar kavis sınırlarını daha da genişleterek, hendekten uzaklaşıyorlardı.

Gözlerini kırlangıçlardan ayırmaksızın askerlere yola çıkmalarını, sürücüye de kamyonu hendeğin kıyısına sürmesini emretti teğmen Tavlı.

Önce askerler çıktılar yola. Sürücü kamyonu yolun kenarına yanaştırdı. Askerler kamyonun üzerine tırmandılar. Tümünü teğmene bakıyor, teğmen Tavlı'nın emrini bekliyorlardı. Teğmen susuyordu. Konuşmasına gerek yoktu; her birinin kolundan ve bacaklarından tutup, cesetleri balçıklı hendeğin dibine attılar.

Kamyon ve kamyonunda askerler, meşe ağacının ötesinde biriken bölüğe doğru hareket etti, teğmen Tavlı olduğu yerde kaldı. Düşünmüyordu.

Yok, düşünüyordu.

Bir çocuk gibi omuzunda ağlayabileceği annesini düşünüyordu. Şimdi annesi burada olsaydı, *anadan doğan her çocuk mucizedir; ana çocuğu doğururken çocuk ağlar; korkudan veya ağrıdan değil, bilmeyerekten kendisini hayatta bekleyen mucizelerin yaratacağı mutlulukla ağlar*, diyebilir miydi acaba?

Hendeğin kıyısında durdu.

On iki cesedi acelece atmışlardı kamyonundan, çoğu yüzüstü ve rasgele yatıyordu hendeğin dibinde.

Başını kaldırdı. Az önce hendeğin üzerinde uçuşan kırlangıçları aradı. Kırlangıçlar yoktular görünürde. Yumruğunu sıktı. Bu kez kime küfredeceğini bilmiyordu. Ova, karşiki orman, ayaklarının ucundaki hendek, üç kilometre uzaktaki tepe derin bir sessizlik içindeydi; dönerek meşe ağacının az uzağında biriken bölük askerlerine doğru yürüdü teğmen Tavlı.

3

Eşinin elini değil de yüreğini okşuyordu sanki. Okşarken “Korkma,” dedi yavaş, fısıltılı bir sesle; “Korkma, benden başka kimse tanımıyor seni; ben seni hiç incitmediğim gibi, başka biri de incitmeyecek seni.”

Gözleri alabildiğine açıktı hâlâ eşinin ve boş bir bakışla hücrenin tavanına bakıyordu. Ama kendisini duyduğundan kuşkulanmıyordu adam. Konuştukça ova ve ovanın yüzünden geçen gölgeler siliniyor, gölgeler silindikçe içi yatışıyordu adamın. Oysa biliyordu, hastanedeydi; hasta eşinin yanındaydı. Ama gerçek değildi şu anda gördükleri, geçici bir rüyaydı. Beyaz çarşafın altında yatan eşi de gerçek değildi, eşinin gölgesiydi belki. Gececekti rüya. Geçince normal ve her günkü yaşamı içinde bulacaktı kendisini.

Günün bu saatinde evinden çıkardı adam; evinin az uzağındaki parkta yarım saat kadar gezinirdi. Evinden çıkarken, “Akşam gazetesini almayı unutma,” derdi eşi. Unutmazdı. Oysa nadir okurdu gazeteyi eşi. Gazetelerde iç açıcı, sevindirici çok bir şey yoktu ki okusundu. Terör eylemleri ve dünyanın uzak bir yerinde iç savaşlarla ilgili bir iki kısa haber; geride kalan sayfalar baştan uca seks, pop müziği, dedikodu ve ticarî reklâmlarla yüklüydü. Gene de gazetesiz edemiyordu; gerçekçesi *bulmacası* edemiyordu.

Akşamları beraberce çözerlerdi *bulmacayı*. Sonra kitap okurlardı. Eşi klasik yazarların romanlarını okumayı severdi: Balzac’ı, Dostoyevski’yi, Kipling’i. Adam da. Ama adam daha yenilerden, fazlasıyla modern klasiklere tutkunduydu. Henry Miller, Gunter Grass, John Updike gibi. Yan yana iki koltuğa oturup okurlardı; çoğu zaman birbirinin ellerini tutarak. Özellikle John Updike soydan yazarların romanlarını okurken eşinin çıplak kolunu okşardı. Elini eşinin kolu üzerinden yukarıya götürürdü, ince ve kısa yenli bluzunun

altından koltuğu altına sokuştururdu elini; parmağıyla eşinin koltukaltı kıllarıyla oynardı. Eşi okuduğu kitabı dizlerinin üzerine koyardı ve başını koltuğun arkalığına yaslayıp uyurdu. Nasıl uyumasındı, Kipling'i okuyordu. Hoş, belki de uyumuyordu. Adam, koltukaltı kıllarıyla oynarken, gözlerini açmaksızın, yarı açık dudaklarıyla gülerdi eşi.

Ayağa kalktı. Uzunca bir süre eşinin yüzüne baktı. Eşinin bakışları hücrenin tavanında bir noktaya yönelikti hâlâ. Eşinin elini beyaz çarşafın altına saklayacaktı, nedense, saklamadı. Bir kez daha eli okşadı ve kaldırıp beyaz çarşafın üzerine yerleştirdi ve sandalyeyi yatağın başı ucuna çekti. Sandalyeye oturacaktı, hemşire boy gösterdi perdelerin arasında.

Hemşire başka bir hemşireydi.

İnce tasmanın ucundaki düğme ilmiğinden göğsü üzerine sarkık küçük saatine bakıyordu.

Bakışını saatten ayırmaksızın konuştu:

“Mister Tavlı! Ziyaret süresi sona erdi.”

Adam ses etmedi.

“Yarın aynı saatte eşinizi tekrar ziyaret edebilirsiniz,” dedi hemşire ve dönerek perdelerin gerisinde gözden kayboldu.

Adam olduğu yerde kaldı. Sandalyenin arkalığını tutuyordu iki eliyle; sandalyeyi çekip önceki yerine götürecekti, nedense, vazgeçti. Başını eşinin yüzü üzerine eğdi; uzunca bir süre başı öyle eğik durdu.

“Yarın,” dedi yavaşça.

Ama kime konuştuğunun farkında değildi. Kendi kendisine konuşuyordu belki. “Yarın... Korkma... Bugünün de yarını var,” dedi aynı yavaş sesle ve dönerek, eşinin yanından ayrıldı.

Hücre yarı karanlıktı. Karşiki kerevet, öncesi gibi, boştu ama hücrenin sağ tarafındaki üçüncü kerevet, eşinin kereveti gibi, basma gül resimli perdelerle çevriliydi ve perdelerin arasından sancılı bir inilti çıkıyordu.

Tavandan sarkık abajurlu lambanın kısılı ışığı yalnızca vazodaki çiçekleri ve masanın gerisinde oturan hastabakıcının yüzünü aydınlatıyordu. Hastabakıcı çay içiyordu masada. Adamı görmüyordu. Belki de görüyordu.

Adam hücreyi geçti, kapıya az kala durdu, hastabakıcıdan yana döndü. Bir şey söyleyecekti hastabakıcıya. Ama ne?

“Bir şey mi istediniz?” diye sordu hastabakıcı.

“Şey.. evet,” dedi adam; “telefon...”

“Telefon koridorda. Koridorun ucunda,” dedi kadın.

Adam koridora çıktı.

Dar ve uzun koridorda kimseler yoktu. Yine floresan ışıklarının etkisinden belki, kafası dönüyordu. Biraz da korkuyordu. Nedenini bilmiyordu, ama kesinlikle korkuyordu. Yalnızca ışıkların zayıflatıcı etkisi değil; koridorun ağır ve boğucu havası da dar bir kalıp gibi sıkıyordu adamın vücudunu dört bir yandan. Soluğu kesiliyordu.

Tutunacak bir yer aradı. Yoktu.

Durdu. İki elini uzatıp duvarı tuttu, kafasını uzalı ellerinin arasına eğdi. Telefon koridorun ucunda demişti hastabakıcı.

Başını kaldırdı.

Duvarda paralı telefon gözüne ilişince az yatıştır gibi oldu ve elini cebine atarak on *penny* aradı; evine geç kaldığı zamanlarda eşine telefon ederdi.

Yaklaşıp telefonun duyarlığını kaldırdı. Eli titriyordu; güçlkle evinin telefon numarasını çevirebildi. Çıt çıkmadı duyarlıktan. Bekledi. Ölüydü telefon. Düğmeye basıp on *penny*'yi geri alacaktı, ağır bir gırtlı girdi kulağına. Bir süre

gırıltıyı dinledi; dinlerken, boş bir bakışla, *yoğun bakım* hücresinin tavanına bakan eşinin yüzü belirdi gözleri önünde ve duyarlık düşüverdi elinden.

Kablonun ucunda asılı duyarlıktan kof bir gırıltı çıkıyordu hâlâ, adam koğuşun bahçeye açılan kapısına doğru yürümesini sürdürdü.

Akşam olmuştu hastaneden çıktığı zaman. Hafif bir yağmur çiseliyordu. Ambulans koğuşun kapısı önündeydi hâlâ. Ama aracın sürücüsü ve iki hemşire yoktular görünürde. Kestane ağaçlarının dibinden geçerken duralayıp başını bir kez daha koğuşun kapısına çevirdi; biliyordu, evine gitmesi gerekiyordu, ama ev -önceki anlamını değilse de- önceki önemini yitirmişti. Muşambasının yakasını ensesine kaldırdı; hastanenin sokak kapısına doğru yürümeye başlamıştı ki, durdu ve nedense, *Tesco* süpermarketine ait plastik torbayı açıp içine baktı. Torbanın içindeki iki elma, iki muz, bir salkım üzüm de yitirmişlerdi önceki önemlerini. Torbayı kestane ağacının gövdesi dibine atılı sıraya bırakacaktı. Eşinin yanından ayrılırken dudakları arasından çıkmış kelimeleri tekrarlardı içinden: *bugünün de yarını var*. Ve elinde plastik torba, ağır adımlarla yürüyerek sokağa çıktı.

Durakta kimseler yoktu.

Üç otobüs geçti. İki minibüs geçti. Yalnız kendisini evine götürececek olan 93 numaralı otobüs gelmek bilmiyordu. Taksiyle gidebilirdi. Cebinden bozuk paraları çıkardı, avucunun içine diziştirdi. Hepsi hepsine seksen beş *penny* saydı. Cebindeki seksen beş *penny*'le ağız açamazdı taksiciye. Beni evime götür, orda yol parasını öderim sana, derse... Zamanımızda insanın insana güvencesi mi kalmıştı? Boş ver! deyip giderdi yanından taksici. Üstelik taksi de yoktu görünürde.

Evi hastanenin beş kilometre kadar uzağındaydı.

Daha beş yıl evvelsi ne otobüsü bekler, ne de taksiye binerdi; yaya giderdi evine. Severdi büyük kentin kalabalık sokaklarında yürümeyi. Kaldırımlarda dükkânların vitrinlerine baka baka yürürdü; arada köşe başında bir bara girip bir bardak bira içerdi; barın yüksek iskemlelerinde oturan mini etekli kızlar ve kadınlarla gözlerini sevindirirdi ve evine döndüğünde eşini kucaklayıp öper, akşamları eşiyile televizyonun karşısına geçip oturur ve beraberce televizyon programlarını seyrederken, elini eşinin dizi üzerine koyup gençliğinin hoş ve sıcacık anılarını yaşardı.

Farkında olmadan otobüs geldi.

Otobüs sürücüsünün sesi kulağına ilişince dalgınlığından silkiniverdi.

“Bayım! Burası insanların rüya gördükleri bir yer değil; otobüs durağı! Binecek misin?”

Adam otobüse bindi.

İyice kararmıştı ortalık.

Bir çağrım uzaktaki evinin sessizliği işliyordu içine. Otuz yıl oturmuştu o evde. Yalnızca odalarına değil, evin duvarlarına da sinmişti onun ve eşinin yaşantıları. Şimdiyse, yalnızlığın ve bırakılmışlığın hüznüyle duruyordu ev karanlığın içinde.

İçinden geçen garip bir ağrıyla yumruğunu sıktı, güçlü olmaya çalıştı. Olduğu yerde bir süre durdu; sonra elini yüzüne kaldırdı, sıkılı yumruğunu açtı. Avucu içindeki evinin anahtarını görünce yatıştı. Az sonra kapıyı açıp içeriye girecekti, odalarda tüm ışıkları yakacaktı, yakınca da ev ve evle birlikte o, o, İsmail Tavlı, karanlığın tutsaklığından kurtuluverecekti.

Kapıyı açtı. Karanlıkta elektriğin düğmesini arayıp buldu, ışığı yaktı. Her şeyden önce eşinin ayakkabılarını gördü koridorun kapısı dibinde. Yere güçlükle eğilirdi eşi; ayaklarından çıkardığı yerde kalırdı ayakkabıları. Yağmur-

lu günlerde şemsiyesi de. Ve her seferinde, “Özür dilerim, İzmil,” diye seslenirdi kapının gerisinden eşi.

Eğildi, ayakkabıları kaldırdı; kaldırırken kulak kabarttı. Çıt çıkmadı kapının gerisinden. Elini ayakkabının içerisine sokuşturdu; eşi biraz önce çıkarmıştı sanki ayağından, ılıncıkdı daha ayakkabının içi.

Otuz yıl evvelsi almıştı evi İzmil Tavlı.

İki katlı ve bahçeli bir evdi. Beş odası vardı: üst katta iki yatak odası, hamam odası ve tuvalet; dikeş ve çamaşır odası; yer katındaysa iki oturma odası, mutfak ve koridor.

Evi satın aldığı günden tam iki yıl sonra evin yer katını değıştirmişti: odaları biribirinden ayıran duvarları yıkmış, evin arka bahçesi tarafındaki duvarda taban tahtalarından katın tavanına dek yükselen (İngilizlerin *Fransız penceresi* diye isimlendirdikleri) iki pencere-kapı inşa etmiş ve katı kendi beğenisine uygun bir şekle sokmuştu. Dolayısıyla kat geniş bir kattı. Eşi ve İzmil salondan bahçeye bakar, bahçede cıvıldaşan kuşları, çalıları, çiçekleri, karı ve yağmurunu görürlerdi yıl boyunca.

“Ramila,” dedi yavaşça.

Ama yanıt bekleliyordu.

Salona girip elektriğı yaktı. Mutfak masasının üzerindeki tabakta iki elma, altı kuru erik... Erikleri sıcak suda yumuşatırdı eşi, çay demlerdi ve yatmadan önce çay içen, meyveleri yerlerdi.

Tabaktaki meyveler de Ramila’sız kalmanın hüznüyle bakıyorlardı sanki İzmil Tavlı’ya.

Salondaki başka elektrik lambalarının ışıklarını yakmaya koyuldu.

Ramila hanım abajurlu lamba sevdalısıydı: buz dolabı üzerinde mavi abajurlu lamba; şömüne desteğinin her iki ucunda açık sarı abajurlu iki lamba; telefon kürsüsü üye-

rinde açık sarı abajurlu ve porselen balerina figürlü lamba, iki koltuk arasındaki alçak kürsünün üzerinde beyaz abajurlu lamba...

Adam bir bir lambaların ışıklarını yaktı.

İki koltuğun arasındaki kürsü üzerinde duran lambayı yakarken, yüz beşinci sayfasında açık kalmış Balzac'ın romanı Goriot Baba ilişti gözlerine ve kitabı kaldırdı.

Balzac'ın romanı değil miydi ikisini tanıştırmış olan elli yıl evvelsi? Romandaki kişilerin yaşam ve kimlikleri onların yaşam ve kimliklerinden başkaydı; başkaydı ama ikisi roman kişilerinin ruhlarını kendi içlerinde taşıyorlardı.

Kitabı, yüz beşinci sayfasının köşesini katlayıp, kürsünün üzerine koydu ve geçip koltuğa oturdu. Tüm lambaların ışıkları yanmasına rağmen, ışıklara lakayt ve ölümsü bir suskunluğun hükmündeydi salon. Fazlası, ışıklar içinde ama derin bir mezarın dibinde yattığını hisseder gibi oluyordu. Ve, öylesine bir hisle, suskunluğun yüreğini bulup ellerinin içine almanın, suskunluğun yüreğini ezip yaşamını yeni baştan kurmanın olanağını arıyordu. Ama bunu Ramila'sız beceremeyeceğini pekâlâ biliyordu.

“Ramila,” dedi yine yavaşça.

Yaşamda olduğu gibi, ölümle yüzyüze geldiği anlarda da, Ramila'ya ihtiyacı vardı.

Karşıkı şömine desteği üzerinde duran gümüş çerçeveli fotoğrafa baktı. Ramila ordaydı. Sarı abajurlu lambanın ışığında gülen gözleriyle İsmail Tavlı'ya bakıyordu Ramila. Her an yanına gelecek, gelince de, yalnızca Ramila değil, Ramila'yla birlikte salonda hüküm süren sessizlik de gülecekti. Az mı mutluluklar yaşamışlardı sessizlik içinde? Kışın, kadife örtülü pencerelerin gerisinde bahçeye kar yağarken, başını Ramila'nın omuzbaşıyla memesinin arasına yaslar, Ramila'nın kokusunu içine ala ala, ipek bluzunun düğmelerini çözüp memelerini okşardı. Okşarken gül gibi açılırdı Ramila İsmail'in elleri altında ve memebaşını du-

daklarının arasına alıp emdiğinde ikisi en güzel doğumlarla doğup en güzel ölümlerle ölürlerdii.

Ramila'nın ismi gelip takıldı yine dudaklarına. Ama ismi tekrarlamadı. Yerine, 'İzmail,' dedi içinden ve içinin en derin bir yerinde yavru İzmail'in ağladığını duyar gibi oldu.

Hayatta kendisini bekleyen mutlulukla mı ağlamıştı anesinin omuzunda? Emin değildi. Bildiği ve emin olduğu bir şey varsa, dünyaya geldiği gün içerisinde doğduğu evin ve yörenin anılarını kendi hafıza hazinesine doldurmaya başladığı gün olmuştu ve o günden sonra ömür boyu hafıza hazinesine doldurmuş olduğu anılarla yaşayacağından kuşkulanmamasıydı.

Gözlerini yumdu.

Uzun bir süre gözleri öyle yumulu oturdu. Sonra açtı. Geç olmuştu. Az önce huzura sürükleyen ışıklar şimdi rahatsız ediyorlardı İzmail Tavlı'yı. Ayağa kalkıp ışıkları söndüresi geldi. Ama söndürmedi. Söndürmesine gerek yoktu; ışıkların yanmasına rağmen, salon karanlık içindeydi. Ne ki, üşüten, söndüren, korkutan, zihinleri kapatan bir karanlık değildi karanlık; tersine, yaşatan bir karanlıktı. Çiçekler açılıyorlardı karanlık içinde; kuşlar cıvıldaşıyorlardı; kızlar türkü söylüyorlardı; sevdalı kadınlar bakıyorlardı ona; ve o, İzmail Tavlı, en güzel memeleri okşuyordu.

Bir ara teyzesi esti aklına.

Sünnet olduğu gün elinden tutup, başka çocuklarla birlikte, camiye götürmüştü İzmail'i teyzesi. Sonra oturdukları evin bahçesinde şarkı söylemişlerdi. Sünnetten sonra, ortalık kararırken, yatağına gelip küçük İzmail'in yanaklarını, alnını, gözlerini öpmüştü teyzesi. İçinde yattığı odada karpuz camlı lamba yanıyordu. Ama ışığı kısıktı lambanın; küçük İzmail iyice göremiyordu teyzesini. Ama teyzesi gö-

rüyordu İsmail'i. "İsmail, dünyanın bir yerinde bir çeşit kaktüs yetişir. Kaktüs yılda bir kere çiçek açar. Ve çiçeği yalnızca geceleyin açılır. Sen bu gece çiçek açmış kaktüs gibisin ve bundan böyle, her yıl geceleyin çiçekleneceksin," demişti teyzesi küçük İsmail'e.

Teyzesinin anısı dağıtamadı salonda hüküm süren sessizliği.

Ellerini dizlerinin üzerine koydu. Otuz yıl boyunca kurmuştu sanki evi. Yorgundu elleri. Evi kurup bitirince de duvarlarını, kapı ve pencerelerini tutup sevinemez, emeğiyle övünemez bir hale gelmişti. Onun değildi sanki elleri. Yeşil solucanlar gibi derisinin altına girip sığınmış yeşil damarların elleriydi.

Oysa yaşıyordu.

Çocukluğunun geçtiği yerde kaktüsü görüyordu.

Salonun en ücra köşesinde ve yüce saksının içinde duruyordu kaktüs. Sünnet akşamı içerisinde yattığı odada yetişmemişti kaktüs. Başka bir yerde, belki Güney Amerika'nın bir yerinde yetişmişti. Her birine ayrı ayrı baktığında çiçekleri güzeldi kaktüsün, ama bütünüyle çirkindi kaktüs.

Derken zil çaldı ve İsmail Tavlı'nın gözlerini açmasıyla ayağa atılması bir oldu.

Dışardan geliyordu galiba cıvıltı. Gecenin bu saatinde Ramila mı dönmüştü hastaneden? Tedirgin adımlarla kapıya doğru yürüdü. Zilin cıvıltısı dışardan değil, köşedeki kürsü üzerinde duran telefonda çıkıyordu.

Yaklaşık telefon'un duyarlığını kaldırdı.

"*Mister İsmail Tavlı.*"

Duyarlıktan çıkan ses genç bir kadının sesiydi.

"Evet."

“Sizi rahatsız ettim, özür dilerim. Ben, *Anglia Çifte Camlı Pencere* şirketinin temsilcisiyim. Sizin oturduğunuz semte bugüne kadar on iki evin pencere çerçevesini ve camlarını değiştirdik. Tek camlı eski çerçevelerin yerine çifte camlı pencere çerçeveleri koyduk. Sizin evinizin pencere camlarını da, şirketimizin pencere ustalarınca ve en ucuz fiyatla değiştirebiliriz. Çifte camlı pencerenin yararını düşünün. Bu yılın kışı da, geçen yılın kışı gibi, soğuk geçmesi ihtimal. Hem eski pencere çerçeveleri arasından odalarınıza sızan soğuktan, hem de sokaktan gelen gürültüden korunmanın tek çaresi çifte camlı pencere... Bizim fiyatlar, benzeri bir firmanın fiyatlarıyla kıyas edilemeyecek kadar ucuz. Ve garantili... Siz... *Mister Tavlı*...”

İzmail Tavlı duyarlığı telefonun beşiğine koydu ve dönerek önceki yerine oturdu. Bir kez daha çocukluğunun anılarına gömülmeye zorladı kendisini. Ama boşunaydı; ev ve İzmail Tavlı, çocukluğundan kopuktu.

Ne kadar çocukluğunun anılarıyla yaşamak isterse istesindi, bugünün insanıydı o ve *bugünün* koşullarına göre yaşayacaktı. Hem mucizelerden değil, uğraşından geliyordu mutluluklar. Yalnızca mutlu olmanın değil; özgürlüğün, hattâ varolmanın, temelinde uğraşı yatıyordu.

Ayağa kalktı; gidip şömine desteği üzerinde duran Ramila'nın fotoğrafına baktı. ‘Ben yaşıyorum. Ben yaşadıkça sen de yaşayacaksın,’ dedi içinden ve hafif bir öpücükle fotoğrafı öptü.

Öpüyle içinin güçlendiğini hissetti yine. Her zaman güçlendirirdi İzmail Tavlı'yı Ramila. Her zaman yardıma koşardı Ramila kendisini zayıf ve düşkün hissettiği anlarda. Gözlerini uyku tutmadığı gecelerde elini İzmail Tavlı'nın şakağı üzerine koyup, “İzmail, biri mi incitti seni?” derdi. İzmail'den ses çıkmayınca, “Ağrın bedî bir ağrı mı yoksa? Bir yerin mi ağrıyor?” diye sorardı ve Ramila'nın İz-

mail'in bedenini okşayan eli altında yeniden doğardı yatağı içinde ve her doğduğunda, o ana dek yaşamış olduğu hayatı bir o kadar daha yaşayacağına inanıyordu. Fazlası *ölüm* sözcüğü yitiriyordu gerçek anlamını. Uykuydu belki ölüm; kendi içinden çıkıp, yaşayan ve kendisine yakın başka bir insanın içine girmektir belki, ama ölüm dediğin *ölmek* değildir. Salonda yanan abajurlu lambalar, yüz beşinci sayfasında açık kalmış roman ve az önce telefonda konuşan genç kadının sesi bunu doğruluyorlardı İsmail Tavlı'ya.

Su kaynattı. Çay demledi. Tabaktaki meyveleri yedi. Çay içti. Hayatında değişmiş bir şey yoktu. Yalnız Ramila... Ramila da evinin çok uzağında değildi. Alabildiğine açık ve kıpırtısız gözleriyle *yoğun bakım* hücresinin tavanına bakarken İsmail Tavlı'yı görüyordu Ramila. Başka bir kimseyi göremezdi ki. Elli yıl boyunca yalnızca İsmail Tavlı'yı görmüştü Ramila.

Ve gönlünde Ramila, merdiveni çıkıp yatak odasına girdi.

Her gece, yatmadan önce, yatağı İsmail Tavlı yapardı. Yorganın ucunu kaldırıp katlar, yastıkları puflatıp havalandırır, Ramila'nın ve kendisinin pijamalarını yorganın üzerine yan yana koyar, soğuk gecelerde yorganın altına sokulup yatakta Ramila'nın yatacağı yeri kendi bedeniyle ısındırırdı. Unutkan bir insandı İsmail Tavlı. Ama Ramila'yı unutmazdı. O unutursa da, bedeni unutmazdı Ramila'yı.

Şimdi de onun içindeydi sanki Ramila; içinden sesleniyordu sanki İsmail Tavlı'ya: 'İsmail, bu akşam evliliğimizin yıldönümü. Teşekkür ederim, unutmayın. Çiçekçiden satın aldığın çiçekleri suya koydum. Sofra hazır. Gel, salona inelim.'

Ve, Ramila'nın kolunda, ikisi salona inerlerdi.

Abajurlu lambaların ışık cümbüşü içindeydi salon. Ama masa üzerinde yanan iki kandilin ışığı istisna bir ışık-

tı, başka bir anlam taşıyordu; masadaki kristal kadehlerin kenarları kesme elmaslar gibi ışıltıyorlardı mumların ışığında. Ramila da, belde sıkı ve açık dekolteli saten fistanıyla, omuzlarına dökülü kumral saçları ve gülen yüzüyle, dalından kesilmiş ama henüz solmamış bir krizantem çiçeği gibi duruyordu İzman Tavlı'nın kolunda.

Derken telefonun zili çaldı aşağıda tekrar. İzman Tavlı yatak odasının kapısına doğru yürüdü. Ne ki, daha kapıya varmadan cırıltı kesildi. Kesilen cırıltıyla İzman Tavlı'nın rüyası sönuverdi.

Hayal kırıklığına uğramadı gene de; ömür boyunca sönuyordu rüyalar. Ama gerçekler kalıyordu. 'Biz beraber geçtik bu yolu,' dedi içinden İzman Tavlı ve soyunup yorganın altına sokuldu.

Uyku tutmuyordu gözlerini.

Uzun bir süre gözleri açık ve kıpırtısız oturdu yatağın içinde. Kendisini düşün ve karamsar hissettiği anlarda teyzesi alıyordu Ramila'nın yerini.

Elli yıl evvelsi ordudan teyzesine yazdığı mektuplar esti aklına. İyi anımsıyordu: 'Yolun sonu,' diye yazmıştı mektubuna Bug nehrinin kıyısında bir yerde.

Gözlerini yumdu. 'Benim için gerçek son burada. Burada hiç kimse tanımıyor beni,' dedi içinden.

4

Kente çıkan yolun ucundaydı İzman Tavlı'nın içerisinde doğduğu ev. Ahırlı. Damı kırmızı kiremitli. Duvarları beyaz badanalı. Balkonlu. Ve bahçeli.

Evin kenar duvarına bitişik tavuk kümesi vardı. Acayip yaratıklardı tavuklar. Kümesin önünde yemlenirken, İzman'ın ayağı dibine değin gelirlerdi; ama İzman eğilip biri-

sini tutmak istediğinde kaçıverirlerdi. “Baba, ben tavukları sevmem, kuzuyu severim; bizim kuzumuz yok,” demişti İsmail babasına günün birinde. Ve babası çarşıya gidip bir kuzu satın almıştı.

Kuzuya *Karabaş* ismini koymuşlardı. Çünkü kuzu beyazdı, ama kafası karaydı. Kuzuya *Karabaş* ismini verdikleri gün kendi isminin, başka bir isim değil de, *İzmail* olduğunu anlamıştı.

Karabaş ve İsmail dost oldular. İsmail bahçenin neresine gitse *Karabaş* onun ardından giderdi. Uzun sürdü dostlukları. Günün birinde ahırın kapısı üzerindeki çengele asılı gördü İsmail *Karabaş*'ı. Ama *Karabaş*, *karabaş* değildi gayrı; derisi sıyrılmıştı, kara kafasında göz çukurlarından fırlamış ölü gözleri kalmıştı yalnızca. Küskündü İsmail. Babasına. Annesine. Çiçeklere. Tavuklara. Bahçe duvarı dibindeki akdikenin dallarında cıvıldaşan serçelere de küskündü. Uysal İsmail hırçın, huysuz, yaramaz bir çocuğa dönüşmüştü o gün. Bahçede dolanırken yerden bir taş kaldırıp akdikenin dallarında cıvıldaşan kuşlara atmıştı. Kuşlar uçmuşlardı. Ama birisi daldan ağacın dibine düşmüştü. Gidip serçeyi kaldırmıştı İsmail. Annesi balkondaydı tam o sırada. Balkondan inip İsmail'in yanına gelmişti. O güne değin İsmail'i seven, İsmail'le övünen annesi de değişivermişti İsmail'in gözlerinde o gün. Sevgi yerine öfkeyle bakıyordu İsmail'e. Ve konuşmuyordu. Bakışıyla İsmail'in elinden tutup karanlık bir yere, belki de yerin dibine, saklamak istiyordu adeta küçük İsmail'i.

Ancak serçeyi İsmail'in elinden alınca, annesinin gözlerinde yaşlar biriktiğini görmüştü İsmail. Parmağıyla serçenin sarkık başcağızını okşarken, konuşmaya başlamıştı. “Öldürdün,” diyordu annesi; “Masum kuşu öldürdün,” diyordu. Bakmıyordu İsmail'e, ama annesinin başka bir kimseye değil de ona seslendiğinin farkındaydı İsmail. “Hiç mi düşünmedin? Az önce ağacın dalında ötüyordu bu kuş.

Canlıydı. Senin yüreğin, ciğerin, miden olduğu gibi, bu kuşun da yüreği, ciğeri, midesi vardı. Bir taşla öldürdün onu. Tanrı cezalandıracak seni,” diyordu.

Günler geçti, annesi seslenmedi İzmanil’e.

Akşamları içerisinde yattığı odaya girip İzmanil’in yanlarını sıkıştırır, lambayı söndürür ve sessizce çıkıp giderdi odadan; annesinin değil de karanlığın ve sessizliğin çocuğu olmuştu İzmanil. Pişmandı. Unutamıyordu ölü serçeyi. Çengele asılı *Karabaş’ı* da unutamıyordu.

Sonra sünnet oldu İzmanil. Ve sünnetten sonra her şey unutuldu. Serçeler de İzmanil’in suçunu bağışlamış olacaktılar ki, öncesi gibi cıvıldaşıyorlardı akdikenin dallarında. Hele annesinin tavrında yer alan değişiklik şaşırtıcıydı. Yeniden sevecen bir ana olmuştu. Öfkesi silinip gitmişti yüzünden ve gözleri içinden. Akşamları lambayı söndürüp çıkmazdı odadan, yatağının kenarına oturup gülünç öyküler, *Tilki ve Karga*, *Ayı ve Tilki* masallarını söylerdi İzmanil’e; alnını, gözlerini öperdi; “Ne zaman biri sana sen kimsin? diye sorarsa, Annemin ve Tanrı’nın, yarattığı en güzel çocuğum ben, de ona,” derdi. Odadan çıkarken de, “Şimdi uyu, sen uyurken en güzel çiçekler açılacak bahçede,” derdi annesi İzmanil’e.

Okula başladığı gün İzmanil’in kısacık hayatında en mutlu günü olmuştu. Babası kentten defter, renkli kalem, resimli kitaplar getirmişti İzmanil’e. Severdi kitabı İzmanil. Gerçekçesi resimi severdi. Kitaptaki resimlerin altına yazılı öyküleri okumazdı. Okumasına gerek yoktu, resimlere bakarak, kendisi yazıyordu resimlerin öyküsünü kendi usunda.

Ama zaman değişiyordu. Değişen zamanla, İzmanil’in bir yanı mutluydu, öbür yanı yaşlı oluyordu.

Kentin pazar yerinde ahşap bir dükkân işletiyordu ba-